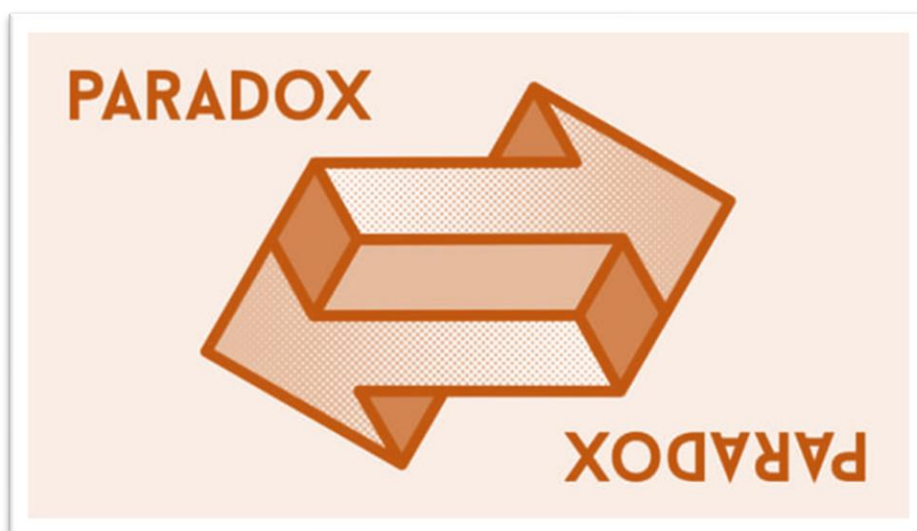

De SDG-paradoxen

De bijdrage van Nederlandse gemeentes aan de Sustainable Development Goals.

Beltrum, juli 2021, versie 1

Auteur: drs. F.W.H. Landman

info@everlastconsultancy.nl | www.everlastconsultancy.nl | 06 52 16 98 53

Inhoud

Startfase SDGs	3
Inleiding	3
Start SDGs 2015.....	3
Wat is er bereikt anno 2021?.....	5
Positie Nederland internationaal	6
Het onderzoek	8
Inleiding	8
Situatie in Nederland na 5 jaar werken met SDGs.....	8
Feiten Nederlandse gemeentes op een rij	9
Succesfactoren voor het werken met SDGs	11
Beschouwing	13
Inleiding	13
SDG-paradoxen voor gemeentes	13
Aanbevelingen.....	18
Nieuwe balans.....	21
Inleiding	21
Donuteconomie	21
Slotwoord.....	23
Bijlage 1. Roadmap Best Practices (Klaas Firet en Demi Rutte)	25
Bijlage 2. Zeven manieren om als een 21^e-eeuwse econoom te denken	26

Startfase SDGs

Inleiding

Zo'n 5 jaar geleden werden de Nederlandse gemeentes opgeroepen aan de slag te gaan met de sustainable development goals. Een goed moment om eens te kijken wat de stand van zaken is. Wordt er inmiddels daadwerkelijk een bijdrage geleverd aan de SDG-agenda 2030 van de Verenigde Naties.

Dit rapport tracht vooral inzicht te geven in de huidige en toekomstige rol van Nederlandse gemeentes op gebied van de sustainable development goals in het terugbrengen van de balans tussen economische, sociale en ecologische aspecten wereldwijd. Het rapport brengt de dilemma's in beeld die gemeentes ervaren bij het pakken van de rol hierbij. Het rapport geeft handvatten voor verbeteringen die kunnen worden doorgevoerd om als gemeente tot meer impact te komen wereldwijd. Het geeft tevens de spanning weer die er heerst tussen de urgente vraag om collectief leiderschap wereldwijd omdat mondiale problemen anders niet opgelost kunnen worden en de noodzaak naar actie juist op lokaal niveau. Het samenspel tussen de mondiale abstractie en de vertaling naar de menselijke maat is ingewikkeld maar cruciaal voor het behalen van succes op de SDG-agenda van de Verenigde Naties.

De gegevens uit dit rapport zijn gebaseerd op drie onderzoeken van drie hogescholen (Van Hall Larenstein, Saxion, Hogeschool Arnhem Nijmegen) onder 25 Nederlandse SDG-gemeentes in opdracht van de Foundation for Global Goals. Daarnaast op mijn eigen ervaring met het werken met SDGs binnen een gemeentelijke, nationale en internationale context.

Start SDGs 2015

Op 25 september 2015 deed paus Franciscus tijdens een VN-conferentie in New York de klemmende oproep aan alle wereldleiders om gezamenlijk leiderschap te tonen op een aantal belangrijke onderwerpen. Hij noemde onderwerpen als klimaat, armoede, duurzaamheid, waarvan hij vond dat het onderwerpen zijn waarvoor een gezamenlijke wereldwijde verantwoordelijkheid geldt. Van wie is de lucht, de oceaan en moederaarde, hij stelde dat het van ons gezamenlijk is en dat we dus ook gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen. Vlak hiervoor had hij zijn encycliek gepubliceerd: Laudato Si met ondertitel "enciclica sulla cura della casa

comune (de zorg voor het gemeenschappelijke huis)” waarin de economisch, sociale en ecologische ontwikkeling in een morele verantwoordelijkheids-context wordt geplaatst.

De oproep van de Paus werd door de wereldleiders positief ontvangen wat resulteerde in 17 doelen, de sustainable development goals, vertaald in een SDG agenda 2030 van de VN, met wereldwijde targets.

Twee weken later werd vervolgens het klimaatakkoord getekend in Parijs, waarmee een eerste invulling werd gegeven aan de SDGs.

Maar het startte al eerder in 1972 in Stockholm met “the Conference on the Human Environment”. Een conferentie georganiseerd door de Verenigde Naties. Voor het eerst werd vastgesteld dat onze economie zoals die zich steeds verder ontwikkelde in de knel komt met het milieu.

In dat zelfde jaar publiceerde The Club of Rome het boek “Limits to Growth”. Dit boek waarschuwde voor totale uitputting van de aarde en ecologische crisis in 2100 als we op dezelfde manier door zouden gaan.

In 1987 werd een commissie opgericht onder aanvoering van de premier van Noorwegen Gro Harlem Brundtland waarin voor het eerst over sustainable development werd gesproken. Hierbij werd het benoemd als: "meeting the needs of today's generation in a way that will enable future generations to meet their needs."

Weer 5 jaar later vond er in Rio de Janeiro een VN conferentie gehouden met de titel “the Earth Summit”. Drie belangrijke overeenkomsten werden getekend: The UN Framework Convention on Climate Change, The Convention on Biological Diversity, The UN Convention to Combat Desertification. Het leidde echter niet tot implementatie van de overeenkomsten.

Met gezonde tegenzin vond er in 2012 opnieuw een conferentie plaats, de Rio +20-conferentie. Er werd teruggekeken op wat er de afgelopen jaren was bereikt. Er waren millennium goals opgesteld vooral voor het zuidelijke halfrond om armoede te bestrijden. Het besef kwam dat er een nieuwe koers ingezet moest worden voor alle landen. Drie jaar lang werd er gewerkt aan de het opstellen de SDGs. Er werden 7,8 miljoen mensen gevraagd naar thema’s die zij belangrijk vonden.

Uitgangspunt was dat het een balans moest zijn tussen economische, sociale en milieudoelstellingen. Er werd een agenda aan gekoppeld waarbij in 2030 een groot aantal doelen behaald moesten zijn, waaronder het uitbannen van extreme armoede waar dan ook ter

wereld onder het motto: leave no one behind. Die 17 doelen werden door de lidstaten ondertekend en in November 2015 deden toenmalig minister van buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking Lilian Ploumen en voorzitter van de VNG Jan van Zanen de oproep aan alle gemeentes in Nederland om met de SDGs lokaal aan de slag te gaan.

Wat is er bereikt anno 2021?

Het is nu 2021 en wat is er nu bereikt van de goede voornemens met betrekking tot de SDG-agenda 2030? Het begint eigenlijk bij de vraag wie neemt eigenaarschap voor het vraagstuk en wie voelt zich verantwoordelijk? Maar ook wie is überhaupt in staat om een bijdrage te leveren aan de SDG-agenda 2030 van de VN.

In september 2015 kwam veel energie los om samen als landen te werken aan een betere balans tussen economische, sociale en milieuvraagstukken, maar ook het verbeteren van de situatie op de specifieke 17 doelen, waaronder het afwenden van een klimaatcrisis.

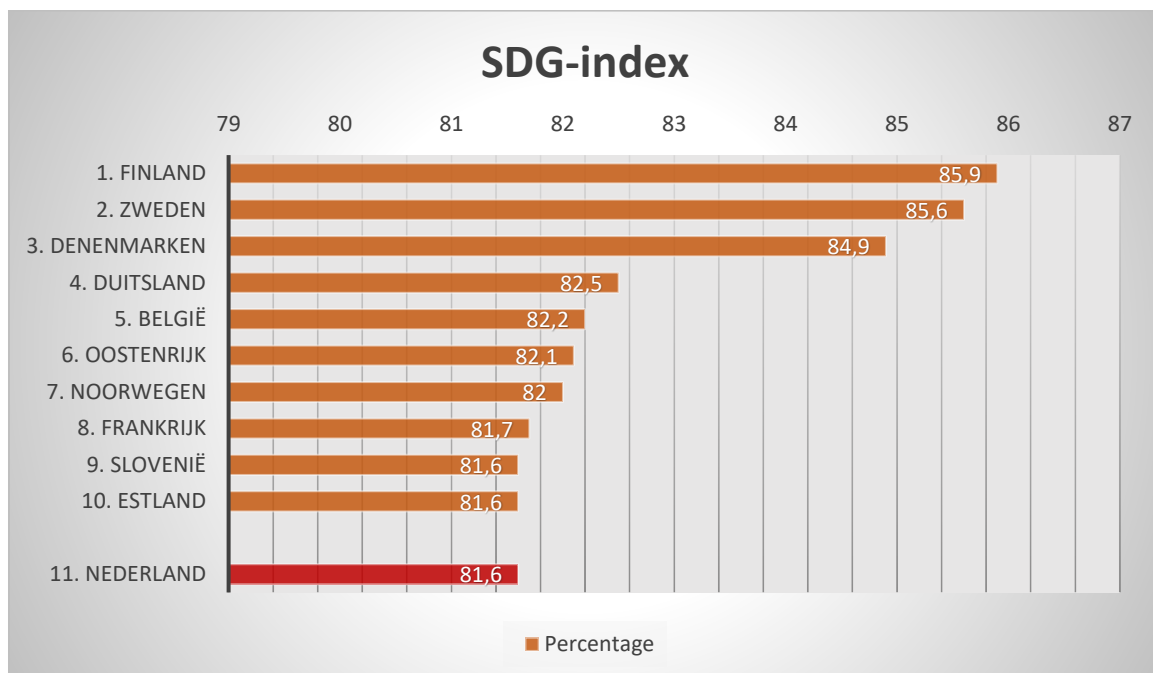
Hoe simpel is het eigenlijk. Met minder dan 1% van onze wereldwijde omzet (rond de 100 biljoen dollar) kan het CO2 probleem opgelost worden. Schattingen van de VN stellen dat met 400 miljard dollar, veel minder dan 1% van onze wereldwijde omzet, het extreme armoedeprobleem (inkomsten van minder dan 1,90 dollar per dag per persoon) opgelost kan worden. Hierbij gaat het om voedsel en een duurzame leefomgeving.

Het lijkt dus zo eenvoudig, met 1,5% van de wereldomzet heb je het milieu en armoedeprobleem opgelost. Maar het is razend ingewikkeld. Het besef van collectief leiderschap om wereldvraagstukken samen aan te pakken lijkt op internationaal niveau bij nationale overheden aanwezig te zijn. Landen committeren zich aan de afspraken gemaakt in verdragen. Dit is nog wel te verklaren. Wereldleider begeven zich steeds meer in internationale geledingen waaronder de VN, de Europese Unie en allerlei internationale commissies. Er is ook niet echt een keus, belangen op economisch vlak zijn groot en het is een kwestie van belangen afwegen en lobbyen voor deze belangen. Het wordt al lastiger als het vervolgens vertaald moet worden in nationale wetgeving. Soms lukt het aardig bijvoorbeeld in geval van de RES (regionale energiestrategie), waarbij de uitwerking wel plaatsvindt op lokaal niveau.

Positie Nederland internationaal

14 juni jl. is het nieuwe Sustainable Development Rapport 2021 gepresenteerd. Dit rapport is opgesteld door Cambridge University onder regie van het Sustainable Development Solution Network. In dit jaarlijkse rapport staat een overzicht van hoe we als wereld presteren op de SDG's, maar ook hoe ieder land het afzonderlijk doet. Dit laatste heet de zogenaamde SDG-index.

De top 10 van de SDG-index ziet er als volgt uit:

Figuur 1. SDG-index

Nederland staat 11e, in 2020 was Nederland nog 9e. Nederland als een van de meest welvarende landen ter wereld met een enorm goede kennisinfrastructuur heeft haar positie niet weten te verhogen dan wel te consolideren.

In het rapport is te lezen dat wereldwijd er minder goed wordt gepresteerd in 2020 dit heeft vooral te maken met COVID-19 en uit zich in meer armoede en een hogere werkeloosheid. Landen die het erg goed hebben gedaan zijn nummer 1 Finland, maar ook Bangladesh, Ivoorkust en Afghanistan.

Belangrijke conclusies uit het rapport zijn:

- Landen met een lage welvaart missen de financiële capaciteit om voldoende in te kunnen zetten op herstel van de economie en de SDGs vanwege COVID-19.
- Alleen gezamenlijk kan het herstel van de wereld na COVID-19 worden bereikt en gezamenlijk moeten de grote uitdagingen zoals klimaat en ecologie worden opgepakt, landen kunnen dit niet alleen het vraagt wereldwijde coördinatie.
- De niet duurzame handel en aanvoerlijnen van rijke landen hebben een negatieve invloed op hun eigen footprint maar beletten tevens arme landen om stappen te zetten op gebied van SDGs door belastingparadijzen en winstverschuivingen.
- Wereldwijde toegang tot een goede digitale data infrastructuur is van groot belang voor sociale inclusiviteit, economische kansen en volksgezondheid voor met name arme landen.
- Er moet geïnvesteerd worden in monitorings- en statistische gegevens om te weten waar met name arme landen staan ten opzichte van de SDGs. Op basis van deze gegevens kunnen deze landen beter sturen op hun ontwikkeling op gebied van de SDGs.

Het onderzoek

Inleiding

Maar hoe gaat het nu na 5 jaar SDGs met de concrete uitwerking van de SDG-agenda 2030 op lokaal niveau? Gemeentes zouden inmiddels op basis van de oproep van de toenmalige minister van buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking en de voorzitter van de VNG-invulling moeten hebben gegeven aan de SDGs. Uit een breed nationaal onderzoek¹ in opdracht van de Foundation for Global Goals onder 25 SDG-gemeentes in Nederland blijkt echter dat er nog onvoldoende daadkrachtig gewerkt wordt aan de SDGs. In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de resultaten uit het onderzoek en de succesfactoren die hieruit zijn gedestilleerd.

Situatie in Nederland na 5 jaar werken met SDGs

Veel gemeentes zeggen dat ze de SDGs omarmen² en er mee aan de slag willen. Dit is echter nauwelijks terug te vinden in de begroting, waar er weinig geld wordt gealloceerd voor SDGs of beleid is terug te vinden o.g.v. SDGs. Er worden wel projecten uitgevoerd die een hoog SDG-gehalte hebben, maar vaak worden ze niet expliciet als SDG-project opgestart. De reactie binnen gemeentes is vaak dat ze de SDGs zien als iets internationaals en zien het niet als een aangelegenheid voor lokale overheden. Dat is opmerkelijk want in het huidige reageerakkoord van de rijksoverheid komen de SDGs eigenlijk ook niet voor. Wie moet er nou mee aan de slag?

De vraag is natuurlijk ook of het belangrijk is of iets expliciet als een SDG-project wordt benoemd of niet. Zolang je toch aan de onderwerpen werkt maakt het toch niet uit hoe je het in je begroting of organisatie noemt? Vanuit het werken aan gezamenlijke doelen waarbij je één taal spreekt is het weldegelijk belangrijk om te kunnen sturen op de doelen. Daarnaast zijn het integrale doelen en gaat het er juist om van uit het ene doel of project een bijdrage te leveren aan ook andere doelen. De winst van de synergie, maar ook veel meer focus op de onderwerpen waar je je geld aan uit wilt geven. Daarnaast leidt het tot meer partnership tussen allerlei organisaties die aan dezelfde doelen werken. Ook inspireert het mensen om samen verbinding

---

¹ Nationaal SDG-onderzoek in opdracht van de Foundation for Global Goals uitgevoerd door Van Hall Larenstein, Het Saxion, de Hogeschool Arnhem Nijmegen.

² Inmiddels hebben 102 gemeentes uitgesproken de SDGs te willen oppakken, bron VNG international

te maken en beter om te gaan met de wereld en de mensen op die wereld. Het expliciet benoemen heeft dus grote voordelen.

Feiten Nederlandse gemeentes op een rij

In opdracht van de Foundation for Global Goals is door drie hogescholen te weten: Van Hall Larenstein, Het Saxion en de Hogeschool Arnhem Nijmegen onder 25 SDG-gemeentes een landelijk SDG-onderzoek uitgevoerd naar de bijdrage van Nederlandse gemeentes aan de SDG-agenda van de VN.

Het gaat hierbij om 25 gemeentes die hebben aangegeven actief te zijn op gebied van werken met SDGs³. Deze gemeentes hebben expliciet en officieel uitgesproken te gaan werken aan de SDGs. Zij hebben zich bij de VNG international aangemeld als Global Goals gemeente.

Binnen deze groep gemeentes is allereerst gekeken naar best practises o.g.v. SDGs. Hierbij zijn 11 SDG-projecten binnen 11 verschillende gemeentes onderzocht en gekeken waarom deze projecten succesvol zijn, welke succesfactoren aan te wijzen zijn, welke aanbevelingen gedaan kunnen worden en hoe andere gemeentes hiervan kunnen leren. Vervolgens is hier een verdieping op gemaakt om te onderzoeken of er voorwaarden opgesteld kunnen worden om te komen tot een best practise project o.g.v. SDGs. Hiervoor is een SDG-routekaart geformuleerd (bijlage 1).

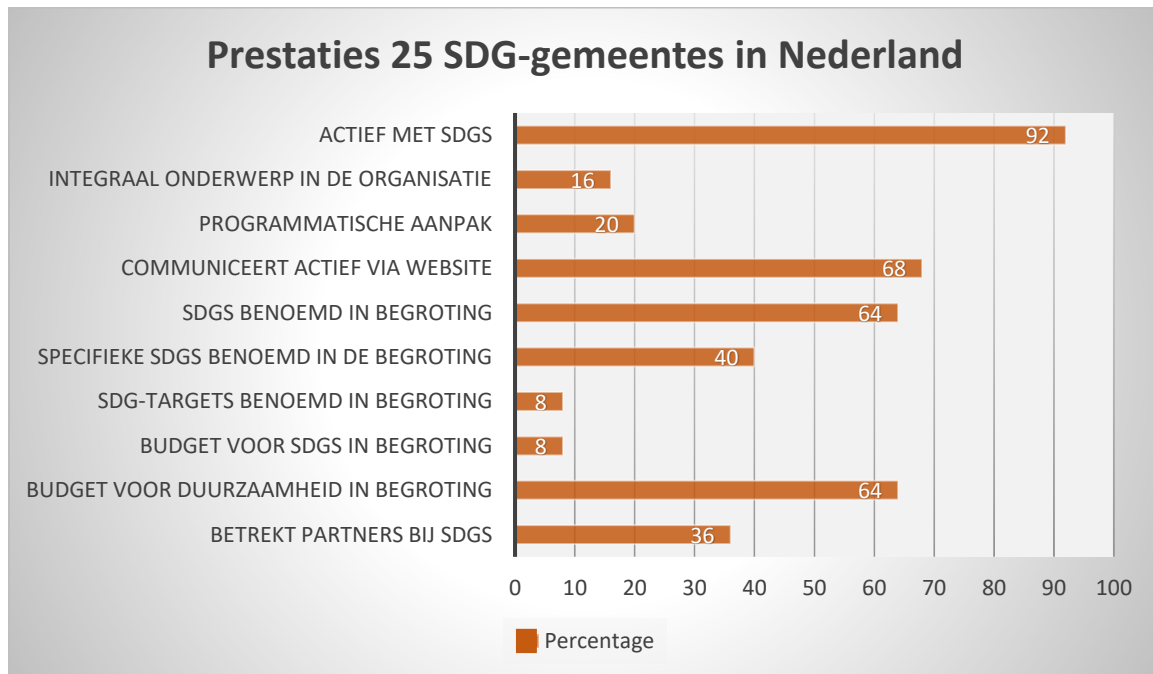
Daarna zijn van deze 25 SDG gemeentes de begrotingen⁴ doorgelicht waarbij is gekeken of er onder andere budget, beleid, ontwikkelingen terug te vinden zijn o.g.v. SDG in de begroting. Daarnaast is er binnen de 25 organisaties gekeken naar aspecten als politiek draagvlak, organisatieontwikkeling, cultuur, leiderschap, draagvlak bij medewerkers, structuur, programmatische aanpak, werkprocessen o.g.v. de SDGs. Dit is vervolgens vergeleken met de gegevens uit begroting. Een gemeente hoeft dus niet per definitie inactief te zijn op gebied van SDGs als er niets in de begroting terug te vinden is. Interessant is te bezien wat nu bepalend is voor het succes van een gemeente op gebied van werken met SDGs.

---

³ Aa en Hunze, Almere, Amsterdam, Culemborg, Deventer, Duiven, Goirle, Groningen, Haarlem, Hellendoorn, Helmond, Heusden, Leiden, Maastricht, Nijmegen, Noordenveld, Oldenzaal, Oss, Renswouden, Rheden, Schiedam, Súdwest Fryslân, Teylingen, Tilburg, Utrecht

⁴ Het gaat hierbij om de begrotingen 2021

In figuur 2 is een overzicht gegeven van de 25 SDG-gemeentes op een aantal kenmerkende factoren voor het werken met SDGs.

Figuur 2. Prestaties Nederlandse SDG-gemeentes

Constateringen tabel:

- In 92% van de 25 SDG-gemeentes (gemeentes die officieel hebben uitgesproken met de SDGs aan de slag te gaan) wordt er actief gewerkt aan de SDGs
- 16% van de gemeentes pakt de SDGs als integraal onderwerp op binnen de organisatie, de overige gemeentes werken vooral aan projecten, events of tijdelijke initiatieven
- 20% van de gemeentes pakt de SDGs programmatisch op in de organisatie, waarbij gestructureerd aan doelen wordt gewerkt en resultaten behaald moeten worden
- 68% van de 25 gemeentes communiceert actief over het werken met SDGs via een aparte website of de website van de gemeente zelf, alle 25 gemeentes hebben zich officieel aangemeld als Global Goals gemeente bij de VNG international
- In 64% van de 25 gemeentes worden de SDGs benoemd in de begroting, dit is in het ene geval Global Goals in het andere geval SDGs
- In 40% wordt specifiek aangegeven aan welke SDGs gewerkt wordt, niet alle gemeentes werken aan alle 17 SDGs

- In 8% van de begrotingen worden SDG-targets benoemd, vaak worden wel duurzaamheidtargets beschreven
- In 8% van de gemeentes is budget in de begroting gereserveerd voor SDGs
- In 64% van de gevallen is er budget gereserveerd in de begroting voor duurzaamheid
- 36% van de gemeentes betreft externe partners zoals ondernemers of onderwijs bij het werken met SDGs

Succesfactoren voor het werken met SDGs

Uit de drie onderzoeken van Van Hall Larenstein, het Saxion en de HAN zijn een groot aantal succesfactoren te destilleren die bepalend zijn voor het slagen van SDG-projecten. Het gaat om factoren die ertoe hebben geleid dat een SDG-project tot een beter resultaat is gekomen. Deze factoren zijn generiek maar wel contextafhankelijk. Geen gemeente is hetzelfde en de aanpak kan dus enorm verschillen en daarmee ook het succes.

Draagvlak:

- Voldoende politiek draagvlak binnen de gemeente
- Bottom-up aanpak, samen met medewerkers
- Gebruik de SDGs vooral als kapstok om andere doelen binnen je organisatie te behalen
- Maak gebruik van initiatieven uit de samenleving, er zit veel denkkraft in de samenleving en zet die in

Leiderschap

- Spreek niet alleen over de SDGs maar ook over de bovenliggende doelen
- Wijs een eindverantwoordelijke aan zodat gemonitord en bijgestuurd wordt
- Zorg via corporate leiderschap voor vergroting van het eigenaarschap bij de SDG-transformatie
- De top van de organisatie moet dezelfde SDG-visie eenduidig uitstralen
- Richt je op early adapters en maak hen ambassadeur en informeel leider

Professionaliseren

- Leg de SDGs vast in politieke documenten zoals raads- en collegevoorstellen en beleid
- Ga aan de slag met concrete projecten
- Zorg voor zichtbaarheid naar buiten via een website o.i.d.
- Pak de SDGs projectmatig op zodat je ook resultaten kunt boeken en monitoren

- Maak de SDGs onderdeel van je werkprocessen binnen de gemeente zodat het een onderdeel wordt van je DNA
- Vertaal de SDGs lokaal zodat ze concreet, begrijpelijk en tastbaar zijn
- Werk eerst met pilots zodat er meer ruimte is voor experimenteren en innovatie om te wennen aan de SDGs en ervaring op te doen
- Frame de SDGs als iets dat hoort binnen je dagelijks werk
- Maak het verschil tussen duurzaamheid en SDGs helder
- Spreek prestaties af zodat op resultaten gestuurd kan worden

Samenwerking

- Zoek samenwerking via triple helix (samen met onderwijs en bedrijven)
- Ga partnerships aan, die zorgen voor kennisdeling en communicatie van de SDGs
- Wenselijkheid gemeente eerst initiatiefnemer dan geleidelijk terugtreden
- Zoek naar actieve partners die energie hebben op het onderwerp SDGs
- Ondersteun de samenwerking tussen netwerkpartners met een database of platform voor het delen van ervaringen en best practices

Inspiratie

- Communiceer actief over de SDGs om er intern en extern ruchtbaarheid aan te geven
- Zorg voor ambassadeurs binnen je organisatie die de ideologie van de SDGs uitdragen
- Maak gebruik van best practices en storytelling
- Breng de SDGs als een andere manier van werken niet als ander werk doen
- Cross-border, bij andere gemeente kijken
- Maak de SDGs onderdeel van je organisatievisie/ontwikkeling zodat de motivatie om met de SDGs te werken vergroot wordt

Beschouwing

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een reflectie gegeven op de opbrengsten uit het onderzoek en mijn eigen ervaring met 5 jaar werken met SDGs in zowel een gemeentelijke, landelijke als internationale context. Allereerst worden een aantal paradoxen beschreven die grote invloed hebben op het succesvol kunnen werken met SDGs door gemeentes. Vervolgens worden een aantal handreikingen gedaan voor het oplossen van een aantal belemmeringen om succesvol te werken met SDGs.

SDG-paradoxen voor gemeentes

De SDGs lijken op dit moment nog omkleed met een aantal onduidelijkheden die er voor zorgen dat het werken met SDGs op lokaal niveau nog niet optimaal van de grond komt. Er lijken een aantal tegenstellingen te zijn die tot die onduidelijkheid leiden. Hieronder staan een aantal van die SDG-paradoxen weergegeven. Deze tegenstellingen zullen eerst verhelderd moeten worden om tot versnelling o.g.v. werken met SDGs door gemeentes te komen.

1. Eigenaarschap bij Rijk of gemeente?

In een gedecentraliseerde verzorgingsstaat zal het meeste overheidswerk verricht worden door de lokale overheid. Het Rijk, provincie en waterschap hebben wel projecten maar het meeste is ondergebracht bij de lagere overheden. Om daadwerkelijk tot actie te komen o.g.v. de SDGs zullen dus op gemeentelijk niveau projecten en werkzaamheden verricht moeten worden die een bijdrage leveren aan de SDG agenda 2030 van de VN. De gemeentes hebben vooral contact met de samenleving en werken veel via triple helix constructies samen met onderwijs en bedrijfsleven. Daar kan dus de winst gehaald worden. Doordat wereldwijd alle gemeentes kleine bijdrages hebben aan de SDG-agenda hebben ze bij elkaar juist de grote impact op wereldniveau.

De mindset van urgentie op de 17 SDG doelen is mogelijk aanwezig op Rijksniveau, maar wordt niet actief vertaald in het nationale regeerakkoord en gemeentes worden vervolgens beperkt opgeroepen, begeleid of gefaciliteerd om ermee aan de slag te gaan. De mindset bij lokale overheden is er vaak al niet om met dit soort wereldvraagstukken

aan de slag te gaan. De gemiddelde wereld van een gemeente gaat vaak tot de gemeentegrens, hooguit nog een regionaal samenwerkingsverband. Gemeentes zijn accountabel voor de lokale ontwikkeling en daarop is de governance in Nederland ook gestoeld. Dus kun je het gemeentes misschien niet eens kwalijk nemen.

Dit lijkt een soort tegenstrijdigheid, het Rijk heeft zich gecommitteerd aan de SDG-agenda 2030 van de VN, maar heeft niet de mogelijkheden om er zelf uitwerking aan te geven. Dit kan wel en moet zelfs door gemeentes worden opgepakt, maar zij voelen zich niet voldoende gecommitteerd aan deze agenda en zien het als iets van de nationale overheid of zelfs als iets internationaals.

2. Decentralisatie naar gemeentes versus centraal opgelegde SDGs

Nederland is bij uitstek een doorgedecentraliseerd land. Vele taken zijn belegd bij lagere overheden en de autonomie van de lagere overheden is groot. Dat betekent dat gemeentes gaan over hun gemeente en het beleid bepalen voor hun gemeente. Hierbij zijn ze gebonden aan hogere wetgeving, maar deze geeft veel ruimte voor eigen invulling gebaseerd op de lokale situatie. Daarmee wordt het lastig een afspraak die op wereldschaal gemaakt is af te dwingen op lokaal niveau. De vraag is of wereldwijde gemaakte afspraken überhaupt lokaal kunnen worden gerealiseerd aangezien de kern van de decentralisatiestaat is dat je juist lokaal je eigen koers bepaalt. In landen waar vanuit de nationale overheid het land centraal wordt aangestuurd zal dit aanzienlijk makkelijker gaan. Maatwerk, burgerparticipatie en buurtbudgetten zijn instrumenten die kenmerkend zijn voor onze verzorgingsstaat. Een wereldwijde agenda met targets als een deken over Nederland uitspreiden lijkt te gaan wringen. Hierbij geldt opnieuw dat deze VN-agenda een richtinggevend handvat kan zijn maar niet een doctrine.

3. Duurzaamheid versus SDGs

Een groot dilemma voor gemeentes is de keuze om aan duurzaamheid te werken of aan de SDGs. Omdat gemeentes vaak sectoraal of disciplinegericht zijn georganiseerd zijn SDGs lastig op te pakken omdat ze over alles gaan en ook niet los van elkaar kunnen worden gezien. Daarmee is het eenvoudiger om het onderwerp duurzaamheid op te pakken. In veel gevallen doen gemeentes SDGs er een beetje bij.

Echter duurzaamheid is slechts een onderdeel van de SDGs. En het risico met het werken met alleen duurzaamheid is dat er geen goede afweging wordt gemaakt tussen economie, sociale aspecten en ecologie, de drie pijlers van de SDGs. Hierdoor is een

breed commitment vaak niet geheel aanwezig en ontstaat er mogelijk weerstand vanuit andere onderwerpen. Het gaat om een goede balans zoeken tussen alle drie aspecten.

4. Regelgeving versus zelf motivatie?

De SDG's hebben als doel om de agenda 2030 van de VN te realiseren. Dat is een mooi streven en spreekt veel mensen aan vanwege de bijdrage die je gezamenlijk hebt aan een betere wereld. Hiermee zou je mogelijk verwachten dat gemeentes de handschoen oppakken en met de SDG's aan de slag gaan. Vanwege eerdergenoemde punten zoals het ontbreken van eigenaarschap bij gemeentes, de abstractie, het gebrek aan sturing en leiderschap vanuit de Rijksoverheid wordt het niet zo herkend en niet veelvuldig vanuit een eigen motivatie opgepakt. De vraag is dan moet e.e.a. via nationale wetgeving worden geregeld. En hoe doe je dat dan. De invulling van de SDG's is maatwerk en kan lokaal worden ingevuld vanuit de context van de gemeente. Daarnaast heeft een gemeente een eigen coalitieakkoord met daarin doelen die zijn uitgeonderhandeld na de lokale verkiezingen. Dus als je het via regelgeving wilt afdwingen zul je moeten beoordelen of een gemeente het goed invult. Hiervoor is echter geen generiek voor iedere gemeente geldende target af te spreken. Op onderdelen kun je afspraken maken zoals bijvoorbeeld voor de RES is gebeurd. Maar de kracht van de SDG's zit juist in het integrale karakter ervan. De autonomie van een gemeente laat het ook niet toe om op alle thema's van de SDG's regels op te stellen over wat bereikt moet worden. De financiële huishouding van gemeentes verschilt enorm per gemeente en de gemeente legt verantwoording voor haar financiën af aan de provincie die de begroting goedkeurt. Hiermee kun je het bepalen van het beleid niet overnemen van alle gemeentes en dat gelijkstellen vanuit het Rijk voor alle gemeentes.

5. Integraal binnen je werkprocessen versus het erbij doen?

Het heeft de voorkeur om de SDGs binnen je werkprocessen te incorporeren zodat het een onderdeel van je werk wordt. Het wordt daarmee gemeengoed en is niet iets dat je erbij doet. Dit vraagt echter veel van een organisatie, medewerkers zullen vanuit hun vaak sectorale bril over alle onderwerpen heen moeten kijken en verbindingen maken met andere vakgebieden. Medewerkers zullen vanuit hun eigen vraagstuk moeten kijken of er op andere onderwerpen (doelen) extra resultaten te halen zijn. Daarmee verlangt dit een integrale organisatie waarbij medewerkers over teamgrenzen en vakgebieden heen met elkaar kunnen samenwerken. Dit is een dilemma omdat vooral gemeentelijke organisaties vak sectoraal georganiseerd zijn. De samenleving is overigens niet sectoraal

georganiseerd en daarmee zou een integrale aanpak veel beter aansluiten. Gemeentes kiezen vaak voor de duidelijkheid voor hun eigen organisatie en blijven dan ook vaak disciplinegericht of sectoraal werken. Consequentie is wel dat de SDGs dan vaak een onderdeel blijven dat je erbij doet en dus van een select groepje is waarmee het onvoldoende draagvlak heeft in de organisatie en niet een onderdeel wordt van de cultuur van de organisatie.

6. Intern versus samen met partners

Veel gemeentes nemen tegenwoordig een minder dominante positie in ten opzichte van de samenleving. Initiatieven uit de samenleving worden opgepakt en het gaat veel meer om samenwerken dan om bepalen door de overheid. Als het gaat om de SDGs hebben bedrijven en onderwijsinstellingen deze vaak al opgepakt en is samenwerking daarmee makkelijker. Toch vinden veel gemeentes het lastig om daadwerkelijk tot gezamenlijke projecten te komen met partners. Een groot aantal gemeentes kiest ervoor om vooral ook symbolisch met de SDGs aan de slag te gaan en dan vooral naar buiten toe uit te stralen dat ze de SDGs omarmen zonder dat er concreet naar resultaten wordt gestreefd door onder andere targets op te nemen in de begroting. Daar wel met partners wordt samengewerkt ontstaat vaak energie en versnelling in de resultaten o.g.v. de SDGs.

7. Praten erover versus concreet aan de slag?

De eerste jaren sinds het ontstaan van de SDGs is er vooral veel gepraat over de SDGs. Reden is dat het natuurlijk e.e.a. aan uitleg nodig had maar ook vooral omdat het lastig is een wereldwijde agenda concreet door te vertalen naar lokaal niveau. Ook was er vaak het idee dat het om grote veranderingen gaat die moesten worden opgepakt. Hoe doe je dat als lokale overheid. Het besef is er nu veel meer dat het juist gaat om de kleine lokale projecten die wereldwijd samen tot de grote impact leiden en dat het gaat om kleine net iets andere keuzes die je in je dagelijks werk maakt die het verschil maken. Daarmee moet het dus een onderdeel worden van je denken en je dagelijks werk. Een belangrijke reden dat het lastig lokaal van de grond komt is dat het ontstaan is vanuit een wereldwijde agenda van de VN en er vooral op een hoog abstractieniveau over gesproken wordt.

De vereniging van Nederlandse gemeentes hebben het nog niet integraal op de agenda en daarmee de gemeentes ook niet. De VNG international trekt er in Nederland flink aan, maar wordt mogelijk te veel gezien als een onderdeel van Buitenlandse Zaken. Ook een provincie zou een coördinerende rol en stimulerende rol kunnen oppakken naar

gemeentes. Zij zouden kunnen overeenkomen dat gemeentes SDGs in hun begroting verantwoord en aangezien zij de begroting goedkeuren. Het vraagt een stimuleringsagenda vanuit het rijk en het regeerakkoord richting gemeentes en duidelijk leiderschap vanuit de VNG, provincie en het Rijk.

8. Kostenpost versus beleggingsfonds?

Veel gemeentes zien de SDGs als het zoveelste nieuwe onderwerp dat ze erbij moeten doen. Daarmee kost het tijd en dus geld, wederom een nieuwe kostenpost na de drie decentralisatievraagstukken uit 2015, taken die van het Rijk naar de gemeentes zijn gegaan.

Aandacht zou moeten komen voor de voordelen van het werken met SDGs. Doordat je juist heldere keuzes maakt waar je je geld aan uitgeeft kan het juist tot efficiency leiden. Je hebt focus op de doelen en bepaalt heel gericht waar je wel en niet geld aan uitgeeft. Juist door ook samenwerking met andere partijen op te zoeken die met de SDGs werken kunnen nog meer efficiencyvoordelen behaald worden. Daarnaast beleg je juist door goede keuzes te maken in een bestendige toekomst en is het daarmee eerder een beleggingsfonds.

9. Haalbaar versus geen reële ambitie?

In 2015 is door de VN de SDG-agenda 2030 vastgesteld. Dit is voor gemeentes ogenschijnlijk een agenda die niet direct appelleert aan haar gemeentelijk doelen en daarmee wellicht een brug te ver. Het gaat er dus om dat uitgelegd kan worden dat de agenda 2030 opgebouwd wordt uit alle kleine wereldwijde projecten en initiatieven die samen de resultaten moeten opleveren. Doordat dit onvoldoende wordt uitgelegd wordt het veel door gemeentes gezien als een enorme hoge ambitie waar gemeentes zich persoonlijk niet direct verantwoordelijk voor voelen. Dit terwijl de gemeentes juist de sleutel tot het succes zijn.

10. Doe je het voor jezelf lokaal als gemeente of voor de wereld

Een ingewikkeld vraagstuk is of je werkt aan agenda van de VN om op wereldschaal doelen te halen of werk je aan de SDG's voor jouw gemeente an sich. Veel gemeentes vinden dat hun verantwoordelijkheid bij het gemeentegrens bord stopt en zien niet in dat ze per se een grote bijdrage aan de werelddoelen moeten leveren. Toch kan de agenda vanuit de overheid gezien alleen gerealiseerd worden door lokale projecten. Daarmee moet deze agenda dus een handreiking zijn voor gemeentes om richting te

geven aan hun eigen werkzaamheden door helder aan te geven welke projecten je kunt doen om een bijdrage aan de SDG's te leveren en wat je in je huidige werk net iets anders kunt doen om een toegevoegde waarde te hebben aan andere doelen. Daarmee wordt het minder een target en meer een roadmap. Bijvangst kan zijn dat het werken aan SDGs veel mensen inspireert en dus een extra waarde heeft doordat je als gemeente een bijdrage levert aan de wereld.

11. Is het een doel of een handvat om je werk beter mee te doen?

Op wereldschaal zijn SDGs doelen die gerealiseerd moeten worden om de hedendaagse problemen het hoofd te bieden. Op lokale schaal speelt dit besef minder. De toepassing van de SDGs kan daar juist meer instrumenteel worden gezien. Een kapstok waarlangs je je werk organiseert. Voordeel is dat je via een gezamenlijke taal makkelijker samenwerkt met partners, je meer integraal naar je werkzaamheden kijkt en meer verbindingen maakt met andere disciplines. Ook geeft het meer inzicht in waar je je geld aan uitgeeft en of dat de juiste keuzes zijn. Het dilemma is dat de SDGs als wereldwijde doelen worden gepromoot maar je juist op lokaal niveau de SDGs op een andere manier zou moeten promoten namelijk als instrument om processen in je gemeente te optimaliseren zoals participatie met inwoners, samenwerking, efficiency, effectiviteit als inspiratiebron voor medewerkers.

Aanbevelingen

Wanneer je al de paradoxen beschouwt en overziet vragen de SDGs op lokaal niveau een gerichte maatwerk aanpak. Want hoe kan iets dat met zoveel urgentie wereldwijd is afgesproken nou tot een gering succes leiden en hoe doorbreek je dit? Er zal het een en ander moeten veranderen rond bijvoorbeeld het verantwoordelijkheidsvraagstuk m.b.t. de SDGs. Om op lokaal niveau succes te boeken, en dat is juist de plek waar de successen geboekt kunnen worden, zijn een aantal zaken belangrijk:

1. Leg vanuit Rijk en provincie uit dat het behalen van de SDG-agenda een lokale aangelegenheid is. Het moet juist ingevuld worden door het uitvoeren van lokale projecten, het gaat juist om al die kleine projecten die bij elkaar de impact hebben. Op lokaal niveau worden de verbindingen gemaakt met de samenleving en ontstaan ideeën en innovaties.

2. Zorg dat je als nationale overheid uitdraagt dat je je hebt gecommitteerd aan de SDGs en geef goed voorbeeldgedrag, dus benoem de SDGs als nationale strategie voor je overheidsbeleid.
3. Zorg voor kennis- en ervaringen delen via nationale en internationale kennisplatforms. Deel best practises met elkaar, faciliteer dit als nationale overheid.
4. Geef aan dat werken met SDGs voor jou als gemeentelijke organisatie grote voordelen heeft wanneer je het instrumenteel inzet. SDGs bevorderen integraal samenwerken waardoor voordelen kunnen ontstaan o.g.v. zoals effectiviteit, efficiency, integraliteit, samenwerking, verbinding met de samenleving.
5. Maak daarnaast inzichtelijk dat gemeentes al aan vele onderwerpen o.g.v. de SDGs werken, het gaat vaak om het te operationaliseren van de dingen die je doet als gemeente en het integraal benaderen, daarmee wordt de stap om met SDGs te werken kleiner.
6. Maak aan de lokale politiek duidelijk dat zij ook een onderdeel zijn van hogere politieke doelen en eis eigenaarschap op die doelen. Collectief leiderschap vraagt dat je je zaken goed op orde hebt binnen je gemeente maar ook dat je de hogere doelen van alle gemeentes samen nastreeft.
7. Denk na over werkbaar bestuurlijk governance binnen de overheid o.g.v. SDGs. Hoe kan het zo zijn dat onderwerpen die nationaal worden bekrachtigd niet via het bestaande bestuurlijke governance tot actie leiden op lokaal niveau. Maak hierin ook de rol van de provincie helder, zij kunnen via de gemeentelijke begrotingen invloed uitoefenen voor het opnemen van targets en budget binnen een gemeentelijke begroting.
8. De mens is de maat, de SDG-agenda gaat over belangen van mensen en die bereik je lokaal via gezamenlijke projecten, het gaat uiteindelijk over doelen op lokaal niveau die eenieder aangaan.
9. Vertaal de SDGs in termen die iedereen begrijpt en in de leefwereld van eenieder passen over onderwerpen die eenieder dagelijks ervaart.
10. Geef gemeentes handvatten wat je concreet kunt doen binnen je werkzaamheden en projecten om een bijdrage te leveren aan de SDGs. Haal het uit de abstractie en maak helder welke keuzes je hebt binnen je werkzaamheden en projecten en welke doelen deze keuzes beïnvloeden.
11. Richt je primair op bewustwording binnen het onderwijs. Begin al met lagere scholen via bijvoorbeeld kinder global goals. Integreer de SDGs binnen het onderwijs en maak de SDGs onderdeel van lespakketten.

12. Probeer als gemeentelijk organisatie vanuit een zo 'agile'-mogelijke denkwijze jouw organisatie neer te zetten. Hierbij gaat het erom dat de organisatie werkt met een flexibele strategie waardoor je makkelijk kunt aanpassen aan de veranderingen om je heen. Ten tweede dat je met multidisciplinaire teams werkt die de wil hebben om steeds te verbeteren, innoveren en zelfstandig te handelen. Ten derde dat het team kort-cyclische projecten oppakt om snel tot resultaten te komen. Ten vierde dat de voortgang van de resultaten zichtbaar is zodat goed gestuurd kan worden op de resultaten.

Nieuwe balans

Inleiding

Ons kapitalisme heeft ervoor gezorgd dat op wereldniveau verschillen zijn vergroot doordat ontwikkelomstandigheden voor het ene land aanzienlijk gunstiger zijn dan voor het andere. Daarnaast heeft het kapitalisme geleid tot een ontwijking van de ecologische systemen. Natuurlijke systemen zijn uit balans gebracht. De aarde is enigszins ziek aan het worden door ons ingrijpen, zij heeft letterlijk een verhoging. Dit hebben we in de laatste 100 jaar voor elkaar gekregen. Ook hebben politieke systemen enorme impact op het welbevinden van bevolkingsgroepen. De SDGs proberen een balans terug te brengen tussen deze drie waarden: sociaal, economisch en ecologisch. Dit vraagt van veel mensen een bijdrage die onbaatzuchtig zal moeten zijn. Als er ooit een moment is om als wereld leiderschap te tonen is het nu. Dit leiderschap vraagt echter geen technocratische benadering maar eentje op waarden die voor iedereen belangrijk zijn. Alleen als het lukt om op waarde niveau mensen mee te krijgen om te werken aan de SDG-agenda kunnen goede stappen gezet worden in het verbeteren van de balans.

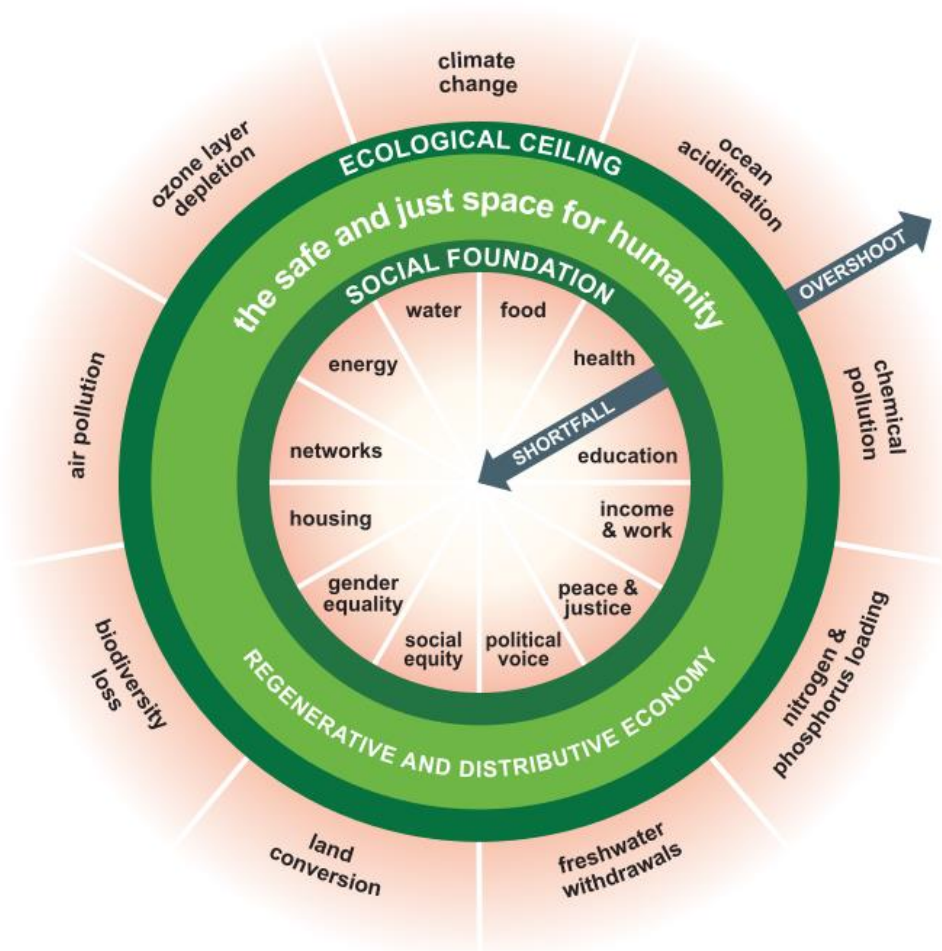
Donuteconomie

Een mooi raamwerk voor het verbeteren van deze balans kan gevonden worden in de donuttheorie van Kate Raworths Oxfam rapport uit 2012 en haar boek uit 2017 Doughnut Economics, waarin de zeven manieren om als een 21^e-eeuwse econoom te denken.

Haar economische model geeft de grenzen aan waarbinnen de economie zich moet bevinden. De grenzen worden gevormd door sociale aspecten en ecologische aspecten. De moderne econoom denkt binnen deze grenzen, dat het altijd hand in hand moet gaan met ecologische en sociale aspecten om duurzame groei te hebben. Alleen dan zal de economie duurzaam succesvol zijn.

“De Donuteconomie is een economisch model dat economische welvaart meet door te kijken naar de realisatie van een sociaal fundament zonder het overschrijden van ecologische plafonds. Het doel is om de behoeftes van iedereen te realiseren binnen de draagkracht van de Aarde. De naam 'donut' is ontleend aan de vorm van het diagram: een cirkel met een gat in het midden. Het gat van het model geeft weer hoeveel mensen geen toegang hebben tot basisbehoeftes als gezondheidszorg, onderwijs, en huisvesting. De korst geeft weer in

hoeverre de ecologische plafonds (planetaire grenzen), waarvan leven afhankelijk is, worden overschreden. Volgens het model is een economie welvarend als alle twaalf elementen van het sociale fundament worden gehaald zonder een ecologisch plafond te overschrijden. Deze situatie wordt in het model beschreven als 'de veilige en rechtvaardige ruimte voor de mensheid'." [Doughnut Economics, Kate Raworths 2017]

Figuur 3. Donuteconomie van Kate Raworths.

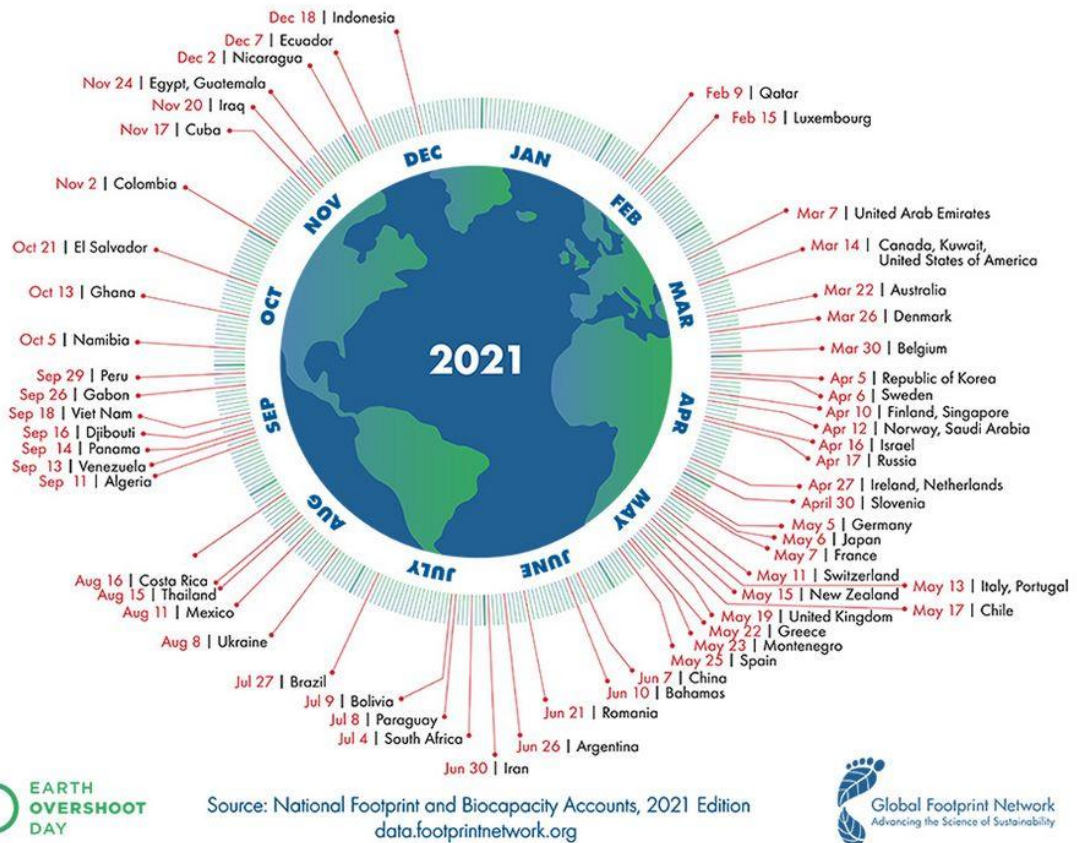
In bijlage 2 is een overzicht van de zeven manieren waarop een moderne econoom moet denken volgens de donuttheorie.

De feiten spreken voor zich, Earth Overshoot Day (de dag dat de wereld al haar natuurlijke bronnen heeft opgebruikt voor een jaar) is halverwege het jaar en er zijn wereldwijd 700 miljoen mensen die onder extreme armoedegrens leven. De country overshoot day van Nederland was in 2020 op 3 mei, nu inmiddels al op 27 april. Eart Overshoot Day is dit jaar (2021) op 27 juli.

In 2020 hielpen 174 voedselbanken in Nederland 160.500 mensen. 44 Miljoen producten werden uitgedeeld, met een waarde van ongeveer 74 miljoen euro. Veel daarvan zou anders overigens verspild worden. In 2018 gingen in Nederland 140.000 mensen naar de voedselbank, het aantal neemt enorm toe.

Country Overshoot Days 2021

When would Earth Overshoot Day land if the world's population lived like...

Figuur 4. Country Overshoot Day 2021.

Slotwoord

Toen de Griekse filosoof Xenophon 2000 jaar geleden de term Economie bedacht ging het over het huishouden van 1 huis. Later vertaalde hij het naar de hele stad Athene. De Schot Adam Smith vertaalde het vervolgens 2000 jaar later naar een heel land.

De eerste boodschap nu is dat we de economie wereldwijd als geheel moeten beschouwen omdat de grenzen in de wereld zijn bereikt op ecologisch en sociaal vlak en er onmiskenbare samenhang is tussen het gedrag van het ene land en de impact die dat heeft op een ander land

en de wereld. De tweede boodschap is dat de disbalans steeds groter wordt. Meer mensen leven in armoede en de overshoot day is steeds vroeger.

De economie zal alleen duurzaam kunnen groeien binnen sociale en ecologische grenzen. Blijven we binnen onze landen naar maximale economische groeicurves streven dan zal de voorspelling van de Club of Rome uit 1972 over totale uitputting van de aarde mogelijk snel bewaarheid worden. Tijd voor actie richting een nieuwe balans!

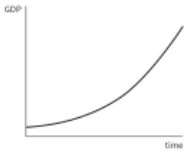

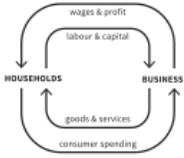

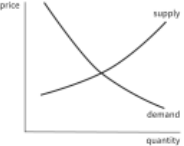
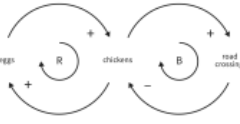

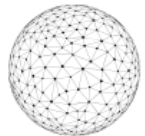

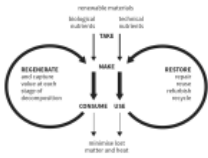
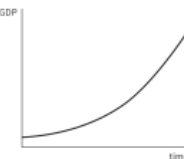
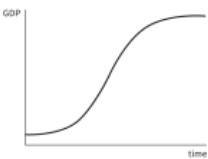
Bijlage 1. Roadmap Best Practices (Klaas Firet en Demi Rutte)

Bijlage 2. Zeven manieren om als een 21^e-eeuwse econoom te denken

Seven ways to think like a 21st century economist

Seven Ways to Think:	From 20th-Century Economics	To 21st-Century Economics
1. Change the Goal	 <p>GDP</p>	 <p>the Doughnut</p>
2. See the Big Picture	 <p>self-contained market</p>	 <p>embedded economy</p>
3. Nurture Human Nature	 <p>rational economic man</p>	 <p>social adaptable humans</p>
4. Get Savvy with Systems	 <p>mechanical equilibrium</p>	 <p>dynamic complexity</p>
5. Design to Distribute	 <p>growth will even it up again</p>	 <p>distributive by design</p>
6. Create to Regenerate	 <p>growth will clean it up again</p>	 <p>regenerative by design</p>
7. Be Agnostic about Growth	 <p>growth addicted</p>	 <p>growth agnostic</p>

April 2017 | Doughnut Economics Action Lab | For licensing visit doughnuteconomics.org/license